

Schakel-en Adviesraad

Kinderen naar de ZIKOS.

Wat kunnen we nu al leren, een advies voor de BENS, RETs en gemeenten.

De Schakel-en Adviesraad wil in het samenspel met Regionale Expertteams en Bovenregionale Expertisenetwerken het leren en ontwikkelen versterken van professionals, van professionele onderwijs- en zorgteams, van professionele organisaties en netwerken die werkzaam zijn in de praktijk, de wetenschap en beleid van onderwijs en jeugdhulp. De Schakel-en Adviesraad schakelt en adviseert vanuit verschillende inhoudelijke perspectieven op thema's die worden aangereikt vanuit de regionale expertteams (RETs) en vanuit de Bovenregionale Expertisenetwerken (BENS), maar kan ook op eigen initiatief advies uitbrengen. Dit advies wordt op eigen initiatief uitgebracht.

Misstanden in de jeugdhulp zijn vreselijk en op geen enkele manier goed te praten. Het rapport van Jason Bhugwandass, *Eenzaam Gesloten - Onderzoek naar de ervaringen van jongeren met ZIKOS*, dat in april 2024 verscheen, beschrijft ernstige misstanden binnen 3 groepen voor Zeer Intensieve Kortdurende Observatie en Stabilisatie (ZIKOS).¹

Het kan zo zijn dat het rapport van Jason Bughwandass wat eenzijdig is, of dat er ook dingen goed gaan. Dat is dan mooi, maar onze conclusie is dat het rapport voldoende indringend laat zien dat we heel hard moeten blijven leren om stroomopwaarts betere zorg en ondersteuning te bieden, zodat kinderen en gezinnen niet zo ver in de problemen komen.

Door goed te analyseren waarom het soms niet lukt, kunnen we samen werken aan steeds beter passende zorg voor elk kind en elk gezin, dat dat nodig heeft. Zodat alle kinderen fijn kunnen opgroeien.

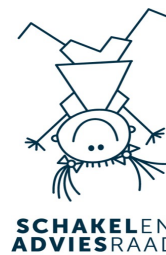
Als Schakel- en Adviesraad brengen wij daarom op eigen initiatief dit advies uit aan de Bovenregionale Expertisenetwerken (BENS), de Regionale Expertteams (RETs) en aan gemeenten en VWS.²

¹ De ZIKOS voorziening bestond uit 18 plekken, onderverdeeld in drie groepen binnen de zorgaanbieders van iHub (2 groepen) in Harreveld en Pactum (1 groep) in Zetten.

Financiering van deze voorziening vindt plaats binnen het Landelijk Transitie Arrangement.

²De Schakel- en Adviesraad (SAR) is een adviesorgaan verbonden aan de Bovenregionale Expertisenetwerken (BENS) en de Regionale Expertteams (RETs). In de Raad zitten experts vanuit diverse onderdelen van jeugd- en gezinshulp, van preventie en onderwijs tot en met zorg voor kinderen met ernstige problemen. De BENS kunnen – als zij thema's zien waar een regio beter in wil of moet worden - advies vragen aan de SAR. Andersom kan de SAR ook op eigen initiatief adviezen geven aan de BENS.

Schakel-en Adviesraad

Overwegingen vanuit bestaande kennis

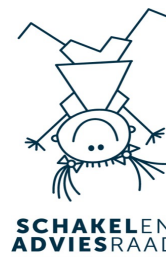
Het rapport van Jason Bughwandass heeft belangrijke bevindingen boven tafel gebracht waar adequaat op gehandeld moet worden. De SAR wil hierop aanvullen dat het naast deze ingrepen ook en misschien zelfs vooral belangrijk is om de wortels van het probleem te onderzoeken: welke factoren zorgen voor een uiteindelijke ZIKOS opname en hoe zijn deze te voorkomen? We moeten naar de onderliggende factoren kijken. Welke factoren kennen we al en welke kunnen we nog meer vinden.

Het in 2022 gepubliceerde rapport '[Ketenbreed leren](#)' biedt een analyse van factoren die oorzakelijk een rol spelen in het ontstaan en blijven bestaan van de door Jason Bughwandass beschreven situatie. Er werd gevonden dat kinderen die intensieve specialistische hulp ontvangen gemiddeld 6 plaatsingen in verschillende groepen met verschillende teams en in verschillende organisaties doormaakten voordat geconstateerd werd dat deze kinderen 'aan het eind van de keten beland waren'. Bij elke nieuwe stap werd zorg geboden, maar elke keer zonder dat er eerst een analyse werd gemaakt van wat wel en wat niet gewerkt had. Daarna werkte de volgende geboden vorm van zorg weer niet, waarna wederom een overplaatsing volgde, waarbij opnieuw geen analyse werd gemaakt, en waar dan de zorg wederom onvoldoende soelaas bood. Enkele factoren zijn:

- Te veel hulpverleners leren niet op een goede manier het gesprek te voeren en te luisteren.
- Er wordt geen gedeelde verklarende analyse gemaakt.
- Er wordt veel te weinig gebruik gemaakt van best werkzame ondersteuning en behandeling.
- Ouders ontvangen geen ondersteuning voor hun problemen.

Deze factoren spelen, gelet op de bevindingen in "Ketenbreed leren", ook een rol bij de kinderen die die voor de ZIKOS werden aangemeld. Door alle te vaak niet passende hulpverlening en de vele overplaatsingen werd hun toestand en perspectief steeds slechter, in ieder geval voor een deel van de kinderen. En getuige de ervaringen in het rapport van Bughwandass heeft het verblijf in de ZIKOS voor veel kinderen ook geen kentering bewerkstelligd. Het is goed om ons te realiseren dat het feit dat zorg nu soms schadelijk is niet betekent dat dé jeugdzorg niet goed werkt. Veel kinderen en gezinnen krijgen passende zorg, voelen zich geholpen en gaan weer uit zorg. Het probleem van de ZIKOS laat zien dat we moeten blijven leren om stroomopwaarts betere zorg en ondersteuning te bieden, zodat kinderen en gezinnen niet zo ver in de problemen komen.

Schakel-en Adviesraad

De publicatie van Jason Bughwandass en de bevindingen van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) hebben geleid tot extreme bezorgdheid over de gang van zaken binnen de ZIKOS-afdelingen en hebben aangezet tot versnelde actie. Door de verantwoordelijke bestuurders werd gekozen voor een opnamestop op de ZIKOS-groepen. Vervolgens besloten de instellingen en gemeenten om te stoppen met het ZIKOS-aanbod op het moment dat alle kinderen die er verbleven, waren vertrokken. Er is gekozen om met de kinderen die op de ZIKOS-groepen verblijven en hun ouders en anderen samen met professionals te werken aan een nieuwe gedeelde verklarende analyse (GVA). Voor veel kinderen was dit overigens pas de eerste keer dat er een GVA werd gemaakt.

Het maken van een GVA is een belangrijke eerste stap die moet leiden tot een zo goed mogelijk bij het kind en gezin passend behandel- en begeleidingsadvies, inclusief adviezen aan de behandelorganisatie met betrekking tot passende bejegening en behandeling. Een goede GVA eerder in de keten van zorg is de eerste stap op weg naar eerder betere zorg, vaker thuis en mogelijk vaker tegen lagere kosten. Er loopt [onderzoek](#) naar de inhoud en randvoorwaarden voor een GVA.

De afgelopen maanden is door het Ondersteuningsteam Zorg voor Jeugd (OZJ) gestart met het maken van GVA's. Hiertoe werd een team van experts samengesteld. De GVA's van de kinderen die in de ZIKOS verbleven werd gedaan door iemand vanuit dit team van experts samen met een gedragswetenschapper van de ZIKOS en/of van het RET van de eigen regio. Op deze manier wordt het leereffect optimaal benut.

Ook voor de kinderen voor wie een alternatief werd gezocht vanwege de sluiting van de ZIKOS, is geprobeerd om samen met iemand vanuit een RET een GVA te maken. De bedoeling van deze werkwijze is om de keten zelf te versterken en de noodzakelijke GVA's straks op grond van goede scholing in eigen regio te kunnen doen. De GVA heeft steeds een tweeledig doel. Ze moet op de eerste plaats het betrokken kind zo goed mogelijk verder helpen, en ze wordt ook gebruikt om samen met alle GVA's samen te kijken wat er nu geleerd kan worden van wat er eerder in de zorg beter kan.

Advies van de SAR

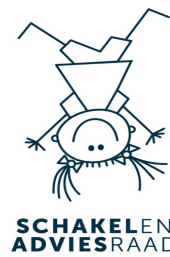
Als SAR willen wij nadrukkelijk twee adviezen geven. Hierbinnen zijn ook een aantal deeladviezen te vinden:

Advies 1 Werken vanuit de Gedeelde Verklarende Analyse

Het bestaat uit vier thema's die met elkaar samenhangen.

- A Versterking van de Regionale Expertteams
- B Versterking van jeugdhulpprofessionals

Schakel-en Adviesraad

- C Leren van en met elkaar
- D Aandacht en tijd om planmatig te ontwikkelen

De Bovenregionale Expertisenetwerken zijn op meerdere thema's al actief. Wij adviseren om met en in de netwerken van de BENs en RETs hier nog steviger op in te zetten. Daarbij willen we benadrukken dat de BENs nu al een belangrijke rol hebben in het signaleren van verbeter- en ontwikkelmogelijkheden en in het in gang zetten daarvan. Een versnelling hiervan is nodig en mogelijk.

A Versterking van de Regionale Expertteams

De RETs zijn de plek waar hulpverleners met complexe vragen naartoe kunnen en waar de (door het veld erkende) deskundigheid is om op basis van een GVA mee te denken om met ouders en kind een zo goed mogelijke oplossing te bedenken die door de verwijzer zelf of door een andere partij kan worden opgepakt. Met als uitgangspunt dat het kind en gezin zoveel mogelijk in de regio ondersteund wordt. De RETs zijn niet bedoeld als doorverwijsplek.

1. *Advies:* Alle RETs zijn zo snel mogelijk bevoegd en bekwaam om goede GVA's te maken en kunnen dit inzetten. In ieder geval bij vragen van kind en gezin die als complex beoordeeld worden en die om ingewikkelde zorg *lijken* te vragen.
2. *Advies:* bij een voornemen tot plaatsing van een kind buiten de regio wordt het RET altijd geïnformeerd en monitort het RET het verloop van het traject. Het RET geeft waar nodig advies. Dit biedt de grootste kans op (het ontwikkelen van) optimale diagnostiek en adviezen bij het RET. En het past bij het uitgangspunt om het gezin binnen de regio te ondersteunen.
3. *Advies:* de gemeentes/inkoopregio's faciliteren dat alle RETs zich onder leiding van ter zake goed opgeleide en ervaren professionals verder kunnen ontwikkelen en stimuleren de inzet van GVAs. Het is een belangrijke stap naar het doorbreken van een keten die nu soms leidt tot meer schade.
4. *Advies:* Velen zijn ook nu al bezig deze en andere nieuwe kennis te implementeren. Dit kost tijd. Tijd om kennis op te doen en dit ook onder de knie te krijgen. De komende jaren zullen dus sommige kinderen en gezinnen al wel en anderen nog niet profiteren. Het ligt voor de hand om nu vooral in te zetten op de meest complexe casussen. Maar een GVA zal zo snel als mogelijk voor ieder kind en gezin [met een hulpvraag] mogelijk gemaakt moeten worden.

B Versterking van jeugdhulpprofessionals

Het maken van een GVA is een belangrijke eerste stap die moet leiden tot een zo goed mogelijk bij het kind en gezin passend behandel- en begeleidingsadvies. De GVA biedt een

Schakel-en Adviesraad

kind en zijn gezin en andere betrokken behandelaars een samenhangend beeld over hoe de actuele problematiek in de loop van de tijd en zijn context beter begrepen kan worden. Wat werkte tegen, wat juist mee? Wat ging niet goed, wat wel? De GVA moet leiden tot een zo goed mogelijk bij het kind en gezin passend behandel- en begeleidingsadvies, en daarmee tot nieuwe behandelopties. De tweede stap is het daadwerkelijk gebruiken van de analyse in de daarop gebaseerde ondersteuning of behandeling.

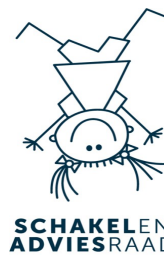
1. *Advies:* Stimuleer en faciliteer zowel de verspreiding van de deskundigheid in het maken van de GVA als de deskundigheid om de adviezen te gebruiken tijdens de benodigde ondersteuning of behandeling. Dit kan bijvoorbeeld door te organiseren dat de makers van de GVA betrokken blijven bij de behandeling of ondersteuning.
2. *Advies:* Zolang de capaciteit om een GVA te doen nog beperkt is, benut deze capaciteit eerst voor en met gezinnen die volgens hulpverleners complexe zorg vragen en dus in ieder geval in de RETs.
3. *Advies:* Een GVA kan leiden tot een passend advies over ondersteuning en behandeling. Maar de geadviseerde ondersteuning en behandeling kan niet altijd geboden worden door gebrek aan middelen of aan kennis. Wanneer gekozen wordt voor een oplossing in de wetenschap dat we op dit moment niet weten wat de beste oplossing is, of deze niet kunnen bieden, dan zal dit goed geanalyseerd, beargumenteerd en met alle betrokkenen gedeeld moeten worden. En 'next best' oplossing presenteren als dé oplossing heeft in het verleden heel vaak geleid tot meer schade dan goed. De kinderen die in de ZIKOS belandden hebben – zoals eerder aangegeven – gemiddeld al zo'n zes stappen gezet en elke stap werd gebracht als oplossing. Dit heeft het vertrouwen van ouders en kinderen in de intenties van de (jeugd)zorg vaak ernstig beschadigd. Professionele openheid over wat wel en misschien ook niet geboden kan worden is van groot belang voor een realistisch vertrouwen in jeugdzorg, maar ook voor het werkklimaat van jeugdhulpprofessionals.

C *Leren van en met elkaar*

Bij de ZIKOS zien we dat sommige instellingen en regio's meer verwijzen dan andere. Dat lijkt erop te wijzen dat er organisaties en regio's zijn die andere oplossingen en wellicht ook betere oplossingen weten te bieden en/of dat er regionale verschillen zijn in de mate van complexe problematiek. Hoewel bekend is om welke instellingen en regio's het gaat, wordt deze kennis niet gebruikt en wordt er niet van elkaar geleerd.

1. *Advies:* Stimuleer een professioneel ambitieus en nieuwsgierig klimaat: zoek heel bewust naar verschillen binnen en tussen regio's en leer van elkaar. Door actief op zoek te gaan naar de oorzaken van doorverwijzen en de redenen dat het instellingen en regio's lukt om dit niet te doen, kunnen instellingen en regio's gezamenlijk

Schakel-en Adviesraad

toewerken naar het steeds minder en uiteindelijk wellicht stoppen met doorplaatsen van kinderen. Verwijspatronen zijn daarnaast belangrijk om te leren waar kinderen zorg krijgen als zij niet langer op de ZIKOS of in de gesloten jeugdzorg terecht komen. En of deze alternatieven meer passend zijn voor deze kinderen en hun gezin.

2. *Advies:* Leer van het gebruik van de Gedeelde Verklarende Analyse. Als de GVA's van verschillende kinderen uit verschillende regio's bij elkaar worden gebracht, zijn ze ook geschikt om patronen te leren herkennen in de levens- en behandelgeschiedenis van
3. kinderen en gezinnen. Van die patronen kunnen we collectief leren: we kunnen leren patronen te ontdekken waar we stroomopwaarts in kunnen investeren om in de toekomst kinderen eerder nog weer betere diagnostiek zorg en waar nodig ook bescherming te bieden.
4. *Advies:* Velen zijn ook nu al bezig deze en andere nieuwe kennis te implementeren. Dit kost tijd. Tijd om kennis op te doen en dit ook onder de knie te krijgen. De komende jaren zullen dus sommige kinderen en gezinnen al wel en anderen nog niet profiteren. Het ligt voor de hand om nu vooral in te zetten op de meest complexe casussen. Maar een GVA zal zo snel als mogelijk voor ieder kind en gezin [met een hulpvraag] mogelijk gemaakt moeten worden.

Thema 4   Aandacht en tijd om planmatig te ontwikkelen

Vrijwel alle stelselwijzigingen beschrijven 'noodzakelijke veranderingen'. Iets veranderen betekent niet dat iets beter wordt.

De ZIKOS is onderdeel van een groter geheel aan jeugdhulp. Beter jeugdhulp begint bij het erkennen dat het bieden van goede jeugdhulp niet gemakkelijk is. Het gaat vaak over zeer complexe zaken met ook vaak ingrijpende en spannende keuzes. Dit werk vereist deskundigheid van MBO, HBO en WO geschoold personeel. Daarnaast vraagt werken in de jeugdhulp van organisaties om inhoudelijke en mentale ondersteuning aan medewerkers, door training, intervisie en vooral ook supervisie. Als medewerkers deze ondersteuning niet krijgen, leidt dit tot ziekteverzuim en personeelsverloop en tot zorg die tekortschiet, met schadelijke gevolgen voor jongeren en medewerkers. Dit kost de gemeenten uiteindelijk geld. Waarschijnlijk zien we dat momenteel ook terug in de jeugdhulp in de steeds maar groeiende kosten.

Elke interventie in dit grotere geheel heeft gevolgen voor de onderdelen. Om te komen tot betere jeugdhulp is een stip op de horizon nodig, zijn aandacht en tijd nodig om richting deze stip te ontwikkelen, voortdurend deskundig evalueren en dan op basis van kennis en nieuwe inzichten weer verdere stappen zetten. Als we niet leren te begrijpen hoe de problematische werkwijze op de ZIKOS heeft kunnen ontstaan en voortbestaan binnen het geheel van jeugdhulp, dan is het risico op herhaling van zetten, door bijvoorbeeld vooral te sturen op 'alternatieven', groot. Vanuit de focus op 'veranderen' wordt een oplossing

Schakel-en Adviesraad

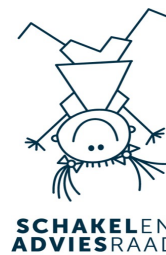
**SCHAKEL EN
ADVIESRAAD**
PAIRNESCHAP IN JEUGDHULP-ERFERTISE

bedacht, die het volgende probleem creëert (zie ook: Boemerang-beleid, van Sharon Stellaard).

1. *Advies:* Verbetering van de resultaten van jeugdhulp vereist met kennis van zaken (uit wetenschap, praktijk en ervaring) een gedegen analyse van het gesignaleerde probleem en dan een plan wat beschrijft hoe de ontwikkeling naar beter vormgegeven en steeds aangepast kan worden in de tijd. Zie hiervoor het [SAR advies](#). Alle partijen hebben hierin wat te doen en hoeven niet af te wachten tot de andere partij iets onderneemt. Gemeenten en aanbieders kunnen zich gezamenlijk richten op het duurzaam voorkomen van

Schakel-en Adviesraad

uithuisplaatsingen, en op de vaak dure 1-op-1 trajecten, die nu als alternatief worden ingezet. De BENs kunnen bijdragen door planmatig te werken op regionaal en bovenregionaal niveau, op basis van kennis uit de wetenschap, uit de praktijk en van jongeren en ouders en ondersteund door monitoring (datagestuurd leren en ontwikkelen).

2. *Advies:* Het vak van de jeugdhulpprofessionals - en daarmee kinderen en gezinnen - recht te doen met meer aandacht voor opleidingen, supervisie en zorgzaamheid. Van de BENs vraagt dit om investeren in vormen van supervisie en begeleide intervisie van jeugdhulpprofessionals. Waar jeugdhulporganisaties hiervoor binnen hun organisatie verantwoordelijk zijn, kunnen de BENs dit, gesteund door gemeenten, op regionaal en bovenregionaal niveau ondersteunen.

Advies 2 Organiseer brugzorg als onderdeel van het om-en afbouwbeleid

We hebben als veld geconcludeerd dat de ZIKOS een vorm van zorg is die snel niet meer hoort te bestaan. Er kan met nieuwe kennis eerder betere zorg geboden worden waardoor deze geslotenheid minder vaak en hopelijk uiteindelijk niet meer nodig is. De zorg daar kan en moet dus beter en er is daar te veel niet goed gegaan. Dat had eerder herkend en erkend moeten worden en er had al veel eerder overal een ontwikkelklimaat moeten zijn met voortdurend zoeken naar betere zorgwegen. Veel partijen en personen hebben er een rol in gespeeld dat dit niet gebeurd is. Van overheden en opleidingen tot kennisinstututen, bestuurders en zorgprofessionals. Iedereen heeft hierin iets te doen.

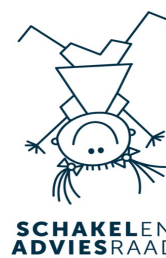
1. *Advies:* Op weg naar anders en beter is er wellicht af en toe nog geslotenheid nodig. Het komt beperkt voor en zal daarom bovenregionaal, of uiteindelijk misschien landelijk vormgegeven moeten worden. Wij adviseren hiervoor een nieuw begrip te hanteren: brugzorg. 'Brugzorg' is zorg die voor het kind altijd gericht is op werken naar een leven in de samenleving én het is zorg die in het zorgveld dient ter overbrugging naar een situatie waarin gesloten zorg helemaal niet meer nodig is. 'Brugzorg' moet top zijn.

Kinderen die destijds bij ZIKOS terecht kwamen en nu dus eventueel naar 'Brugzorg' verwezen worden zijn kinderen waarvan men in een regio met hun beste mensen niet meer weet hoe ze te helpen. Dit betekent dat er in Brugzorg alles geboden moet kunnen worden wat nodig is om jongeren weer gewoon de samenleving in te helpen. In Brugzorg moet dus alles aanwezig zijn wat vanuit (ortho)pedagogiek, psychologie, psychiatrie en andere terreinen voor een individueel kind met zijn gezin, of andere betrokkenen nodig is.

Het streven moet wat de SAR betreft zijn dat 'Brugzorg' een tijdelijk fenomeen is. Brugzorg moet dus zeer hoogwaardig ingericht én met de boodschap dat het zal gaan afbouwen. Die boodschap is eigenlijk een opdracht aan iedereen, want

Schakel-en Adviesraad

Brugzorg komt leeg te staan als de regionale zorg steeds beter wordt. In een werkelijk lerend en ontwikkelend klimaat moet dat haalbaar zijn.

2. *Advies:* Ontwikkel deze 'Brugzorg' samen met inhoudsdeskundigen en wetenschap. Benut ook de analyses die nu gedaan worden met de kinderen die tot voor kort bij Zikos verbleven (uit mondelinge mededeling van de onderzoekers weten we dat voor sommige kinderen Zikos zeker goede kenmerken had). Ook deze kennis moeten we benutten. Wij, de SAR, willen hier graag een rol in spelen.

Tot slot

Betere jeugdhulp ontstaat niet door veranderingen door te voeren, door het 'out of the box' helemaal anders te gaan doen, maar door stap voor stap op geleide van data, ervaringen, kennis, scholen en superviseren steeds verder te ontwikkelen. De Regionale Expertteams en de Bovenregionale expertisenetwerken kunnen hier bij uitstek een goede rol in vervullen, samen met zorgaanbieders en gemeenten. Echter, zij moeten tijd krijgen om te ontwikkelen en vooral ook om hun omgeving en dus alle professionals in de regio hierin mee te krijgen. Een dergelijke verbetering is nog nooit tot stand gekomen door dwang of door nieuwe regels. De ontwikkeling die we hier bedoelen komt tot stand door personen en partijen de tijd te geven om gezag te verdienen. Wij adviseren overheden nadrukkelijk om RETs en BENs die tijd te geven en gezamenlijk deze ontwikkeling mogelijk te maken. Dit past ons inziens heel goed binnen de Hervormingsagenda.